

Kresťan v 21. storočí

Andrej Filipek

Svätý Otec Ján Pavol II. v apoštolskom liste *Novo millennio ineunte* hovorí, že v novom tisícročí sa pre Cirkev, teda pre každého z nás, otvára nový úsek cesty, opäť zaznievajú slová, ktorými Ježiš vyzval apoštolu Petra, aby šiel loviť ryby: „*Zatiahni na hlbinu!*“ (Lk 5, 4)¹

Skúsenosti, ktoré sme nadobudli počas svojho doterajšieho života viery, nás musia pobádať, aby sme sa v sile nadšenia viery zapojili do konkrétnych iniciatív. Sám Ježiš nás napomína: „*Kto položí ruku na pluh a obzerá sa späť, nie je súci pre Božie kráľovstvo.*“ (Lk 9, 62) Keď ide o Božie kráľovstvo, niet času obzeráť sa nazad a ešte menej oddávať sa záhaľke.²

Veľa nás toho čaká v úplne novej situácii, v akej sme sa ocitli od 1. mája, keď sme sa stali súčasťou Európy liberálnej, Európy, ktorá sa chce tak veľmi páčiť sama sebe, že je ochotná úplne sa zrieknuť svojich koreňov, a preto musíme priložiť ruku k účinnému odzrkadľovaniu Kristovho svetla a umožňovať, aby jeho tvár žiarila aj pred generáciami nového tisícročia.

Máme pred sebou veľkú a náročnú úlohu, aby sme v rámci všeobecných a osvedčených súradníc pokračovali v jednom jedinom programe evanjelia. Máme „nastoliť také konkrétne programové línie, ktoré umožnia, aby sa ohlasovanie Ježiša Krista dostalo k jednotlivým osobám, stvárňovalo spoločenstvá a hlboko vplývalo na spoločnosť a kultúru svedectvom o evanjeliových hodnotách“³.

Byť členom svätej Cirkvi – a tu si dajme otázku, či vôbec veríme vo svätosť Cirkvi, znamená poukázať na jej tvár *Kristovej nevesty*, za ktorú sa Ježiš práve preto vydal na smrť, aby ju posvätil (porov. Ef 5, 25 – 26). Dar sa stáva aj úlohou, ktorá má riadiť celú kresťanskú existenciu. „*To je Božia vôľa, vaše posvätenie.*“ (1Sol 4, 3) Je to úloha, ktorá sa netýka iba niektorých, lebo všetci v Krista veriaci, v každom stave alebo hodnosti, sú povolani k plnosti kresťanského života a k dokonalosti lásky.⁴

Ak to máme realizovať tak, aby sme poznali radosť života vďaka čistému svedomiu, potom našou prioritou musí byť snaha živiť sa Božím slovom, aby sme sa stali „služobníkmi Slova“ v našom evanjelizačnom poslaní.

Treba si uvedomiť, že už aj v krajinách prvotnej evanjelizácie stav „kresťanskej spoločnosti“ patrí minulosti. Dnes treba odvážne čeliť situácii, ktorá sa v súvisе s globalizáciou a ďalším vzájomným prelínaním

¹ Porov. NMI 1.

² Porov. NMI 15 – 16.

³ NMI 29.

⁴ Porov. NMI 30.

národov a kultúr, ktoré ju charakterizuje, stáva čoraz nestálejšou a náročnejšou. Je priam nevyhnutné, aby sme sa dali preniknúť horlivosťou apoštolského ohlasovania, ktoré nasledovalo po zoslaní Ducha Svätého, musíme v sebe oživiť nadšenie apoštola Pavla, ktorý zvolal: „*Beda mi, keby som nehlásal evanjelium!*“ (1Kor 9, 16)⁵

Boží Syn sa stal človekom z lásky k ľuďom, aby im všetkým umožnil dosiahnuť plnosť života, dosiahnuť dokonalosť, ku ktorej ich Stvoriteľ povolal, preto každý z nás musí venovať osobitné úsilie niektorým aspektom evanjeliovej radikálnosti, ktoré nemôžu ostať nepovšimnuté, i keď sa často tak málo chápú, že robia celé učenie Cirkvi nepopulárnym. Myslíme tu na povinnosť angažovať sa za *rešpektovanie života každého človeka* od počatia až po jeho prirodzené ukončenie.⁶

Svätý Otec nás na začiatku tretieho tisícročia pozval, aby sme mali pozorné oči, a predovšetkým veľkorysé srdce, aby sme sa aj my stali nástrojmi Božieho Syna, ktorý sa z lásky k ľuďom stal pred dvetisíc rokmi človekom a ktorý koná svoje dielo aj dnes.⁷

Tieto slová, čerpané z apoštolského listu *Novo millenio ineunte*, nás pozývajú znova si všimnúť svoj vlastný život ako dar aj ako poslanie. A ak chceme prejaviť Bohu vďačnosť za dar života, môžeme to urobiť len tým, že splníme svoje poslanie. Na to je v našom zmätenom svete potrebné čo najdokonalejšie si urobiť poriadok v srdci i v mysli a zoraďiť všetko tak, aby sme vedeli, čo je nevyhnutné, čo užitočné a čo prijemné. Ale to sme už pri hodnotení a pri hodnotách.

To, že hodnoty existujú, je aspoň tak isté, ako to, že ja sám existujem a že existuje aj druhý človek (to poznávam vďaka láske – čo potvrdzuje ten, kto miluje).

Lenže, keď hľadáme odpoveď na otázku, čo je hodnota, zrazu sa dostávame do pomykova. Samotný termín „hodnota“ sa objavuje až v 18. storočí, a to najprv v ekonómii a až potom vo filozofii a v iných oblastiach kultúry.

Hoci termín „hodnota“ je novoveký a svoj pôvod nemá v etike, predsa samotná činnosť hodnotenia a vypovedania hodnotiacich úsudkov siaha až ku základom ľudskej existencie. Ide totiž o základný spôsob správania človeka voči svetu. Človek na rozdiel od zvierat sa vyznačuje axiologickou citlivosťou a vďaka hodnotám jeho život získava zmysel.

„Idea človečenstva predpokladá, že človek je bytie stojace pred hodnotami a môžeme povedať, že v istom zmysle je odsúdený na ich realizáciu, ak chce byť naozaj človekom.“⁸

Už Aristoteles umiestnil problémy spojené s hodnotením do oblasti praktických aktivít človeka. Hoci sv. Tomáš a iní scholastici nehovorili priamo o hodnotách, ale o dobre a o cnostiach, predsa ponúkli nový

⁵ NMI 40.

⁶ Porov. NMI 51.

⁷ Porov. NMI 58.

⁸ Strozewski, W.: *W kręgu wartości*. Kraków, 1992, s. 38.

spôsob hodnotenia reality (Bonum est quod omnia appetunt), ktorá ukazuje hodnotiaci rozmer prežívanej reality, zasluhujúcej, aby bola chápaná ako dobro. To značí, že realita sa dožaduje hodnôt. A za to všetko je zodpovedný človek, ktorý síce prežíva rozličné hodnoty, ale svojimi skutkami realizuje dobro.

Celý mravný život človeka plynie uprostred prežívania hodnôt, z ktorých čerpá svoju moc. Človek sa vo svojej aktivite vďaka konkrétnej hodnote realizuje a definuje. Aby človek vykonal nejaký skutok, musí sa zjednotiť so samou hodnotou, ktorá dokáže, že človek skutočne niečo robil. Preto sa hodnota objavuje vo svojej existenciálnej podobe až vtedy, keď je prejavom rozhodovania človeka. V tom spoznávame hodnotu ako motív, ktorý nás vedie ku konkrétnemu úsudku a rozhodnutiu. Robím, lebo niečo som spoznal ako hodnotné.

A ak dnes hovoríme o kríze hodnotenia, tak správnejšie by sme mali povedať, že táto kríza je v človeku a v jeho rozhodnutiach, a nie v samotných hodnotách.

Hodnoty sa vyskytujú všade v určitej hierarchii, niektoré sú vyššie a iné nižšie. Vyššie hodnoty si človek viac cení, čo dokazuje, že ony ho viac približujú k objektívnej dokonalosti. Človek si uvedomuje aj to, že hodnoty, ktoré mu viac dávajú, robia ho dokonalejším človekom, ho aj viac stoja, viac od neho niekedy vyžadujú.⁹

Tak si každý z nás môže napríklad uvedomiť, že duchovné hodnoty sú dôležitejšie ako materiálne. Lebo o človeku, o jeho dokonalosti rozhodujú duchovné hodnoty. To, že duchovné hodnoty sú vyššie, môžeme spoznať z jednoduchého faktu: duchovné sily človeka, ako rozum a vôľa, sú nasmerované na ovládnutie a využitie matérie. Preto, ak podriadiame etiku ekonómii, je to nielen ohrozením mravnosti, ale ohrozením samotného človeka.

Duchovné hodnoty, hoci sú objektívne vyššie, sú slabšie ako hodnoty materiálne, ktoré sú objektívne nižšie. „Človek omnoho intenzívnejšie a bezprostrednejšie prežíva to, čo je materiálne, vnímateľné zmyslami a čo mu prináša uspokojenie. Tým sa vysvetľuje sila materiálnych hodnôt v človeku ako v podmete – ich subjektívna moc. Hodnoty duchovné nemajú takú bezprostrednú silu, nepritahujú človeka s takou ľahkosťou.“¹⁰

Stáva sa, a nie zriedka, že keď sa človek rozhoduje, duchovné hodnoty prehrávajú. Táto prehra je vlastne prehrou človeka. A tak kríza hodnôt je krízou ľudských rozhodnutí, v ktorých človek dáva odpoveď hodnote – jeho odpoveď je obsahom motivácie –, ale táto hodnota je odlišná od pravdy, nie je totožná s pravdou.

Kde sa človek rozhoduje, kde niečo rieši, tam najskôr robí úsudok o hodnote aj o sebe. Robí úsudok o tom, ktorá hodnota je pre neho vyššia, a ktorá je nižšia, ktorá ho viac priťahuje a ktorá ho priťahuje menej.

⁹ Porov. Salij, J.: *Eseje tomistyczne*. Poznań, 1995, s. 52 – 66.

¹⁰ Wojtyła, K.: *Elementarz etyczny*. Lublin, 1983, 76 – 77.

Tu si treba uvedomiť, že je dôležité posilňovať v sebe schopnosť konať v súlade s pravdou.

Akú úlohu má v oblasti získavania hodnôt náboženstvo? Čo zvláštne môže vnieť do tejto sféry a ako sa môže zaslúžiť o mravný pokrok?

V tomto smere je veľmi zaujímavý postoj Platóna. Podľa neho, kvôli poznaniu pravdy o svete je potrebné zapojiť aj informácie, ktoré nemajú svoj pôvod v zmyslovej skúsenosti a nie sú podopreté ani rozumovými argumentmi, ale pochádzajú z oblasti „posvätej tradície“, ktorú by sme mohli označiť ako zjavenie.¹¹ Všetko nás totiž presvedča o tom, že keď človek hľadá pravdu, keď sa usiluje pochopiť zmysel sveta a zmysel jestvovania človeka, nemôže sa vyhnúť informáciám „mimo rozumu“.

A tak, keď hovoríme, že človek, ktorý hľadá pravý zmysel a hodnoty, musí mať na zreteli celok poznávanej reality, platí to aj o zjavenej pravde. Veriaci kresťan vie, že svetlo potrebné pre poznanie celku sveta sviety a ponúka sa človeku ako Osoba, ako vtelený Boh, Ježiš Kristus.

V pastorálnej konštitúcii *Gaudium et spes* po slovách, že Cirkev sa „cíti úzko spätá s ľudským pokolením a jeho dejinami“, konciloví otcovia hovoria, že Cirkev „nemôže podať výrečnejší dôkaz spolupatričnosti, úcty a lásky k celej ľudskej rodine, ku ktorej prislúcha, ako keď s ňou nadviaže dialóg o týchto rozličných problémoch, objasňujúc ich vo svetle evanjelia a dávajúc k dispozícii ľudskému pokoleniu spasiteľné sily, ktoré Cirkev, vedená Duchom Svätým, dostáva od svojho Zakladateľa“.¹²

Hľadajúc pravdu o človeku, hľadajúc dokonalú predstavu človečenstva dostávame sa k tomu, aby sme ukázali podstatnú spojitosť medzi náboženstvom a kultúrnymi hodnotami.

Pápež Ján Pavol II. veľmi často zdôrazňuje, že sme svedkami prelokových zmien, ktoré sa dejú aj v kultúre. Môžeme pozorovať mnoho pozitívnych javov, ako je napríklad vzrastajúce vedomie zodpovednosti za človeka, za svet, alebo túžba po jednote a pokoji, čo je svedectvom toho, že sa rodí nový humanizmus.¹³

Pápež však súčasne upozorňuje na skutočnosť, že súčasná kultúra prežíva krízu: „Situácia človeka v dnešnom svete, ako sa zdá, je ešte ďaleko od objektívnych požiadaviek mravného poriadku, od nástojčivých požiadaviek spravodlivosti a ešte viac od vzájomnej lásky medzi ľuďmi.“¹⁴

Prejavy tejto krízy pápež nazýva „kultúra smrti“¹⁵. Kríza kultúry je

¹¹ Porov. Platón: *Štát*. 486 a 5; 485 b 5.

¹² GS 1.

¹³ Ján Pavol II.: *Sollicitudo rei socialis* 26. Porov. GS 55.

¹⁴ RH 15.

¹⁵ Porov. Ján Pavol II.: *W waszych rękach znajduje się orędzie Ewangelii życia*. Denver 15. 8. 1993, I Osservatore Romano, poľská verzia (ďalej len ORpol.) 14, 1993, 11, s. 32.

dôsledkom všeobecného rozčarovania. Príčinou tohto rozčarovania je fakt, že v súčasnej kultúre sa nenachádzajú už ani základné kresťanské hodnoty.¹⁶ Vždy viac a viac rastie tlak kultúry zbavenej duchovných koreňov. Proces odkresťančovania spôsobil vznik nových spoločností, pre ktoré Boh už vôbec nič neznamená. A to je pre nás výzva budovať kresťanskú kultúru, ktorá duchovnú prázdnotu v srdciach ľudí naplní evanjeliom.

Pojem kultúra je mnohovýznamový. Svätý Otec označuje týmto pojmom spôsob jestvovania, spôsob „bytia“ človekom.¹⁷ Kultúra je pre pápeža niečím špecificky ľudským, čo sa spája predovšetkým s tým, aký je človek.

Všetky kultúrne výtvyry sú druhotné a relatívne, s človekom sa spájajú len nepriamo. Svätý Otec priznáva jednoznačnú prevahu duchovnej kultúry nad materiálno-technickou. Kultúrou je všetko, čo vplýva na rozvoj a pokrok človeka, čím človek svedčí o svojom človečenstve a o svojom vnútornom duchovnom živote.

Pápež vo svojom učení veľmi zdôrazňuje dôležitosť spojenia kultúry a viery, hovorí o syntéze kultúry a viery. Viera je v tejto syntéze chápaná ako stretnutie Boha s človekom a má dialogický charakter. Viera je Božím darom, ktorý pozýva človeka dať odpoveď v podobe rozhodnutia, je teda v istom zmysle spôsobom pohľadu na život, chápania všetkých udalostí vo svetle Ducha Svätého.

Spojenie medzi vierou a kultúrou má spočívať v tom, že viera vyplní život človeka aj kultúru, ako jeho neoddeliteľnú súčasť kresťanskými hodnotami.

„Viera, ktorá sa nestáva kultúrou, nie je vierou v plnosti prijatou, dokonale premyslenou a prežívanou v plnej vernosti.“¹⁸

Naša viera sa nevyhnutne musí prejaviť v kultúre, ba sama sa musí stať kultúrou. Kresťania sú pozvaní vydávať svedectvo, vyznávať svoju vieru, a teda ich viera sa má odzrkadľovať v dielach kultúry. Viera privádza ku kultúre a kultúra musí privádzať k viere. Obe tieto skutočnosti sa vzájomne prenikajú.

Kultúra, ak sa má stať v plnosti ľudskou a autentickou, potrebuje vieru, a viera sa má prejaviť v kultúre, lebo bez toho nie je vierou v plnosti prijatou a premieňajúcou život človeka. Kresťanská viera má byť základom kultúry, keďže je aktom celej osoby, je zakorenená vo vnútri človeka a odzrkadľuje sa v jeho každodennom živote.¹⁹

¹⁶ Porov. Ján Pavol II.: *Nova ewangelizacja, postęp człowieka, kultura chrześcijańska*. Príhovor na úvod IV. Všeobecnej biskupskej konferencie Latinskej Ameriky, 12. 10.1992, ORpol. 13, 1992, 12, s. 28.

¹⁷ Ján Pavol II.: *Wiara i kultura: Dokumenty, premówienia, homilie*. Red. M. Radwan. a i. Rzym; Lublin, 1988, s. 54.

¹⁸ Ján Pavol II.: *Wiara i kultura: Dokumenty, premówienia, homilie*, s. 269.

¹⁹ Porov. Ján Pavol II.: *Wiara i kultura: Dokumenty, premówienia, homilie*, s. 287 - 288.

Základné kresťanské hodnoty

Charakteristickou vlastnosťou človeka je to, že sa stále pýta *prečo?* Celé tisícročia svojich dejín vytrvale hľadá odpovede na svoje otázky. Zaujíma ho okolitý svet, ale nadovšetko ho zaujíma jeho vlastná existencia, preto ľudský život môžeme definovať ako hľadanie pravdy.

Svätý Otec, odvolávajúc sa na sv. Tomáša Akvinského, ktorý povedal, že ľudstvo žije pravdou a umením, vo svojich príhovoroch, apoštol-ských listoch, exhortáciách a encyklikách jednoznačne ukazuje duchovnú kultúru ako základ ľudského bytia, pričom integrálnou časťou tejto kultúry je intelektuálne poznanie, na základe ktorého sa objavili prírodné, humanitné a filozofické vedy. „Primerané utváranie kultúry vyžaduje zapojenie celého človeka, ktorý v nej rozvíja svoju tvorivosť, svoju inteligenciu a svoje poznanie sveta a ľudí. Okrem toho vnáša do nej svoju schopnosť sebaovládania, osobnej obety, solidarity a ochoty podporovať spoločné dobro.“²⁰

Kultúra má charakter osobný a v jej počiatkoch je vždy badateľný hlad po pravde a po ľudských hodnotách. Hlavným predmetom záujmu pápeža je vždy človek, ktorý vo svete predmetov – vecí, je jediným podmetom schopným reflektovať svet aj seba samého.

Vnútorňou potrebou človeka je túžba preniknúť prirodzenosť sveta aj svojho bytia. Človek je vo svojej prirodzenosti nasmerovaný k pravde. Práve reflexiou nad vlastným poznaním objavuje človek seba samého ako bytie, ktoré je spojené s pravdou, je teda povinný ju uznávať a v prípade potreby vydať o nej svedectvo aj vonkajšími skutkami. V tom spočíva aj prameň prirodzenej dôstojnosti človeka. Jedine človek je schopný poznať pravdu, ktorá dáva zmysel jeho existencii. Človek sa práve poznaním pravdy realizuje.

Čo je pravda? Svätý Otec hovoriac o pravde ju chápe v širšom zmysle, má na zreteli pravdu ľudského poznania, pravdu bytia aj etickú pravdu. V apoštolskej exhortácii *Pastores dabo vobis* hovorí, že „ľudský rozum, hoci v obmedzenej miere, a nie bez ťažkostí, dokáže spoznať objektívnu a univerzálnu pravdu, a to i pravdu o Bohu, ako aj základný význam ľudskej existencie“²¹. Kritérium univerzálnej pravdy nemôže byť subjektívne, ako je napríklad vôľa väčšiny vyjadrená v referende, ale ani súhlas obyvateľov, lebo ľudský rozum je len nástrojom poznania pravdy, pravda nie je výtvorom človeka.

Pravdu nie je možné nijakým spôsobom ohraničiť, je pre všetkých a pre každého, a keď podľa pravdy žijeme, stáva sa ešte univerzálnejšou. (Porov. Ef 4, 15) Každý človek má právo hľadať pravdu svojou vlastnou cestou, pravdu, ktorá má existenciálny rozmer, súvisiaci s jeho životom; jedine taká pravda ho nakloní obetavo slúžiť poznanej pravde.

V tomto zmysle sú veľmi dôležité slová Ježiša Krista: „Ja som sa na to

²⁰ Ján Pavol II.: *Centesimus annus* 51.

²¹ Ján Pavol II.: *Pastores dabo vobis* 52.

narodil a na to som prišiel na svet, aby som vydal svedectvo pravde.“ (Jn 18, 37) Prirodzená pravda a zjavená pravda sú v dokonalom súlade, keďže Boh je prameňom pravdy. Poznanie pravdy si vyžaduje, aby sme ju prijali a aby sme jej boli verní. To je obsahom encykliky *Veritatis splendor*, v ktorej pápež pripomína vznešenú hodnotu, akou je pravda. Povinnosť vychovávať v pravde a pre pravdu spočíva predovšetkým na rodine, ktorá je ďalšou spochybňovanou hodnotou v dnešnom svete.

Ján Pavol II. veľmi zdôrazňuje, že povinnosť hlásať pravdu a zachovať vernosť pravde patrí predovšetkým Cirkvi, tej všeobecnej, miestnej, ako aj tej malej, akou je rodina. Zodpovednosť za Božiu pravdu si vyžaduje, aby sme ju správne chápali a milovali. Pravdu treba hlásať s láskou, len tak bude ochotne prijímaná a uskutočňovaná v každodennom živote. Cenou pravdy a lásky je veľmi často kríž, jeho ovocím je však zmŕtvychvstanie.

Pravda je hlavnou hodnotou. Jej základná úloha je jasná, keď si všimneme vzťah medzi pravdou a mravným dobrom: „Ak sa človek dopustí zlého, správny úsudok jeho svedomia ostáva v ňom svedkom univerzálnej pravdy spojenej s dobrom. ... Tak sa v praktickom úsudku svedomia, ktorý ukladá osobe povinnosť vykonať konkrétny skutok, prejavuje ako puto medzi slobodou a pravdou.“²²

Svätý Otec veľmi negatívne hodnotí koncepciu tzv. kreatívneho svedomia, podľa ktorého individuálny človek môže kreovať kritériá dobra a zla v konkrétnej situácii, lebo sloboda svedomia nie je nikdy slobodou od pravdy, ale len v pravde.²³ Koncepcia kreatívneho svedomia má svoj prameň v liberálnom individualizme, ktorý spochybňuje existenciu objektívnej pravdy alebo ju relativizuje.

Medzi základné práva človeka patrí sloboda, ktorá tiež patrí medzi najdôležitejšie hodnoty. Problematike vzťahu medzi slobodou a pravdou sa venuje pápež v už spomínanej encyklike *Veritatis splendor*.

Pápež hovorí, že v dnešnej dobe sa stretávame dosť často s takým zdôrazňovaním slobody, akoby šlo o absolútnu hodnotu, z ktorej pramenia všetky ostatné hodnoty, a teda aj pravda. Tento relativizmus nie je úplne nový, ako to naznačuje celá *Kniha Genezis*. Človeka pokúšala predstava, že pravdu o dobre a o zle pozná len vtedy, keď bude sám o nej rozhodovať.

Kristus povedal: „Pravda vás vyslobodí.“ (Jn 8, 32) To značí, že bez pravdy niet skutočnej slobody ani v osobnom, ani v spoločenskom rozmere. „Sloboda popiera seba samu, smeruje k autodeštrukcii a ku zničeni druhého človeka, keď prestáva uznávať a rešpektovať ustanovujúce spojenie s pravdou.“²⁴

Každý inteligentný človek môže poznať pravdu, ale jedine človek vnútorne slobodný je schopný ju aj vnútorne, bytostne prijať. Byť slo-

– 96 – ²² Ján Pavol II.: *Veritatis splendor* 61.

²³ Porov. Ján Pavol II.: *Veritatis splendor* 84.

²⁴ Ján Pavol II.: *Evangelium vitae* 19.

bodným znamená prinášať ovocie pravdy. Byť slobodným znamená ve- dieť sa podriaďiť pravde a nepodriaďovať pravdu sebe a svojim rozma- rom, záujmom či ekonomike. Pravda človeka neoslobodzuje ani od vnútorných, ani od vonkajších obmedzení, ale ho uschopňuje preko- návať tieto prekážky.

Pravda je neodmysliteľná pri realizácii spravodlivosti v individuál- nych a spoločenských vzťahoch. Spravodlivosť bez lásky nie je možná, pritom si iste každý jasne uvedomuje, že obe spomínané hodnoty, spravodlivosť i láska, musia spočívať na pravde o človeku ako osobe.

Pápež vo svojich dokumentoch hovorí aj o spojení, ktoré je medzi pravdou a ďalšou hodnotou, ktorou je pokoj, mier. Nedostatok pravdy vyvoláva nedôveru a nepriateľstvo, čo vedie samozrejme k nenávisti medzi ľuďmi. Všetky konflikty a vojny sú dôsledkom nedostatku ob- jektívnej pravdy v medziosobných i medzinárodných vzťahoch. Každá manipulácia informáciami, každá systematická diskreditácia protivní- ka, jeho osoby, jeho zámerov a skutkov, vydieranie a zastrášovanie je vlastne pohrdaním pravdou.

Neodmysliteľným základom spoločenského života v každej jeho po- dobe, v rodine, v škole, na pracovisku, v meste, v národe je pravda. Ak budeme slúžiť pravde z lásky k pravde a k tým, ktorým túto pravdu pri- nášame a odovzdávame, budeme upevňovať spoločenstvo slobodných ľudí, utvárať spoločenstvo ľudí zjednotených láskou k pravde a vzájom- nou láskou, pre ktorých láska k pravde je zjednocujúcou normou ich spojenia.

Pred nami, kresťanmi dvadsiateho prvého storočia, stojí dnes alter- natíva: Čo je väčším bremenom? Pravda, aj keď veľmi náročná, alebo len zdanie pravdy, ktoré vyvoláva dobrý dojem. Táto dilema stojí pred každým z nás. Je tu čas, aby lesk pravdy – *veritatis splendor* – začal na- novo rozsvetľovať temnoty ľudskej existencie, lebo jedine plná pravda o človeku, ktorý je osobou a obrazom Božím, môže byť jasnou smerni- cou na ceste života a prameňom sily k zodpovednému prežívaniu slo- body.

Základné spoločensko-národné hodnoty

Ešte vždy máme zmiešané predstavy o našej národnej budúcnosti, vznikajú nové spory o tom, aké hodnoty si musíme podržať a čoho sa zrieknuť, a to všetko v spojitosti so vzťahom štátu k právam obyvateľov a k ich slobode.

Ide predovšetkým o otázku, či občan má právo a ochranu svojej osobnej autonómie pred mravným, zvykovým, náboženským tlakom väčšiny občanov, alebo naopak, či štát má uvádzať do života, ak je to potrebné, v podobe zákonných ustanovení a trestov, mravné, a nábo- ženské presvedčenie väčšiny spoločnosti.

A tak sa znova a znova vynára otázka, či náš štát bude liberálny, alebo „klerikálny“, ako to radi vykrikujú niektorí politici či filozofi. Táto al-

ternatíva je však neadekvátna skutočnému problému, lebo pod pojmom „liberálny“ sa skrýva v skutočnosti hodnotovo nihilistická podoba štátu, kým pod pojmom „klerikálny“ ide v skutočnosti o podobu štátu spočívajúcu na objektívnych hodnotách.

Niektorí, pokladaní za spoločenské authority, vyjadrovali svoje obavy z klerikálneho štátu, tieto obavy majú svoj pôvod v snahe iných, a dovoľme si podotknúť, že v našom prípade ide o 80 % obyvateľov tohto štátu, zakotviť kresťanské hodnoty v právnom poriadku.

Azda by bolo dobre uvedomiť si, že Cirkev, pripomínajúc úctu k týmto hodnotám, nenahradzuje štát, len hovorí o podmienkach jestvovania samotného štátu.

Vzájomný vplyv veličín vyskytujúcich sa v človeku, predovšetkým v jeho individuálnom i spoločenskom rozmere, je veľmi pozoruhodný, lebo tento problém ovplyvňuje tvorbu konkrétneho modelu spoločenského života, prebiehajúceho medzi krajným individualizmom a totalizmom. V humanizme tohto druhu niet miesta pre osobu. Obe krajnosti (komunizmus i kapitalizmus) boli tradične predmetom kritiky učiteľského úradu Cirkvi.²⁵

Podľa kresťanského učenia spoločnosť umožňuje dosiahnuť plnú biologickú zrelosť, získanie informácií o svete, schopnosť ich pretvárať v procese myslenia, technickú schopnosť a ďalšie. Prebúdzanie, rozvoj a uspokojenie vyšších potrieb (poznávacích, estetických, spoločenských, mravných a náboženských) a prispôbenie sa (otvorenie) druhému človeku umožňujú plnšiu seberealizáciu osoby, preto základnou spoločenskou hodnotou je ľudská osoba.²⁶

Osoba je jedinou realitou schopnou bezprostredne komunikovať, je nasmerovaná k druhej osobe. Treba však zdôrazniť, že schopnosť komunikovať seba má hodnotiacu povahu, čo znamená, že človek má schopnosť podriaďiť túto schopnosť potrebám druhých. Človek nemôže byť pre seba, ale má byť pre druhých.

Spoločenské smerovanie ľudského bytia má niekoľko prvkov: prekonanie egoizmu, čiže potreba pochopiť iných, ich motivácie, postoje, obavy, prejavíť druhým solidaritu tak v radoostiach, ako aj v ťažkostiach, požiadavka dávať, čo je spojené so schopnosťou obetovať a s tvorivou vernosťou, ktorá si vyžaduje stále zaangažovanie a vôľu realizovať svoje životné povolanie.

Evanjeliový model spoločnosti, realizovaný od počiatku, ako to dovedčujú Skutky apoštolov (Sk 4, 32 - 37; 2, 42.47), upozorňoval na vzťah k druhému človeku ako k bratovi.

Kresťania nečakali na vhodné dejinné podmienky, od počiatku sa

²⁵ Cirkev zavrholá totalitné a ateistické ideológie ... v praxi kapitalizmu odmietla individualizmus a absolútny primát trhového zákona nad ľudskou prácou (porov. KKC 2425).

²⁶ Porov. *Encyklopédia katolícka* 3 diel. Lublin, 1979, heslo: Człowiek, s. 901 - 902.

usilovali realizovať bratské spoločenstvo, ktorého základom je dynamizmus lásky. Táto láska vplýva na stváranie osobnosti človeka a spôsobuje, že človek sa stáva spoločenskou, slobodnou a milujúcou bytosťou. Kresťanská viera od začiatku zdôrazňuje, že sme „bratmi uprostred bratov“.

Pápež Pavol VI. V encyklike *Ecclesiam suam* píše, že vo svete sa nám „treba stať bratmi ľudí“, aby sme mohli „zbratávať ľudí“. ²⁷ Ján Pavol II. do chápania lásky, ako pravidla spoločenského života, vniesol určité nové prvky. Podľa neho, spoločenská láska je základom spoločenského života a spočíva v angažovaní človeka v prospech dobra, ktoré objavuje v druhom človeku.

Spoločenská láska je „láska, ktorá je činná, ktorá sa obracia na človeka a vzťahuje sa na všetko, čo patrí k ľudskej bytosti“. ²⁸ Pápež hovorí o tom, čo spája všetkých ľudí, čo je spoločným dobrom.

A Druhý vatikánsky koncil hovorí o spoločnom všeobecnom dobre, že je to: „Súhrn podmienok spoločenského života, ktoré umožňujú tak spoločstvám, ako i jednotlivým členom dosiahnuť plným a nehatejším spôsobom svoju dokonalosť.“ ²⁹

Tak sa dostávame k tomu, aby sme spokojne povedali, že spoločné dobro je v katolíckej etike podstatnou kategóriou, aj keď nie tou najhlavnejšou.

Katechizmus Katolíckej cirkvi hovorí, že „rozmanitosť politických režimov je morálne prístupná pod podmienkou, že sú zamerané na oprávnené dobro spoločnosti, ktorá ich prijíma. Režimy, ktoré svojou povahou protirečia prirodzenému zákonu, verejnému poriadku a základným právam osôb, nemôžu uskutočňovať spoločné dobro národov, ktorým sa nanútili.“ ³⁰

V tomto kontexte sa môžeme pokúsiť definovať demokratický štát. Katechizmus Katolíckej cirkvi definuje vládu ako „vlastnosť, na základe ktorej osoby alebo ustanovizne vynášajú pre ľudí zákony a nariadenia a očakávajú od nich poslušnosť“. ³¹

K tomuto textu treba pripojiť text katechizmu, kde sa hovorí o právach osoby vyplývajúcich z osobnej dôstojnosti. Lebo ľudské práva sú „základom morálnej oprávnenosti každej autority. Spoločnosť, ktorá ich zosmiešňuje alebo ich odmieta uznať vo svojom pozitívnom zákonodarstve, podkopáva vlastnú morálnu oprávnenosť. Ak ich autorita nerešpektuje, musí sa opierať o silu alebo o násilie, aby si vynútila poslušnosť svojich podriadených“. ³²

²⁷ Pavol VI.: *Ecclesiam suam* 90.

²⁸ Ján Pavol II.: *Dives in misericordia* 3.

²⁹ GS 2

³⁰ KKC 1901.

³¹ KKC 1897

³² KKC 1930.

V podmienkach spoločenských premien v našom štáte polemík okolo kresťanských hodnôt je dosť a majú svoju deštrukčnú výrečnosť.

Po spustošení, aké nám zanechala marxistická ideológia, jej najväčším zlom, hoci asi nie vždy plne uvedomovaným, je antropologická deformácia, v súčasnosti sa u nás realizuje presadzovanie nihilizmu.

Namiesto hodnoty ľudskej osoby v kresťanskej perspektíve sa objavuje človek závislý od mechanizmu demokracie. Namiesto objektívnej pravdy sa presadzuje ľubovoľne utváraná pravda. Namiesto spoločného dobra sa presadzuje absolutizácia individuálnej slobody, v mene ktorej sa robí súčet osobných dohier aj za cenu obetovania ľudského života (Taký je totiž rozmer tzv. spoločenských dôvodov, ktorými sa ospravedlňuje napríklad abortus).

A to všetko, ba ešte viac, čo každý z vás má na mysli v tejto chvíli, je predmetom reflexie a nášho svedectva, ku ktorému sme ako veriaci s vedomím zodpovednosti za dary, ktoré nám vo svojej štedrosti nadelil Pán, pozvaní.

Doc. ThDr. Andrej Filipek SJ (1948) prednáša fundamentálnu teológiu a liturgiku na Teologickej fakulte Trnavskej univerzity. Je prorektorom Trnavskej univerzity a členom Liturgického inštitútu Jána Jaloveckého v Košiciach.